

דף למנחה

ספר שמואל ב' ג'-ז'

תוכן הפרקים שנלמדו השבוע

[פרק ג' - ברית אבנר והריגתו](#)

[פרק ד' - הריגת איש בושתי](#)

[פרק ה' - משיחת דוד וכיבוש ירושלים](#)

[פרק ו' - העלאת הארון](#)

[פרק ז' - הבקשה לבניית המקדש](#)

לימוד מעמיק

ביסוס מלכות דוד

לאחר מות שאול, דוד מתחיל למלוך בחברון ולאחר מכן עולה לירושלים והופך למלך של כל ישראל. במעשיו של דוד בפרקים אלו ניתן לראות כי דוד מנסה לפתח את מלכותו ולבסס אותה במספר תחומים.

שאלה לדיון

מהם המכשולים העלולים לצוץ בדרכו של דוד (או של כל מלך מתחיל) בביסוס מלכותו? מה התחומים בהם הוא צריך להשקיע? כיצד הוא ייצב את מלכותו ויחזק את האמון בה?

הערה למנחה: במהלך השיעור, ניתן לעורר את הלומדים לשים לב האם הדברים שדוד עושה הם הדברים שגם אתם חשבתם שצריך לעשות? האם מעשיו "מובנים מאליהם"? האם כל מלך מתחיל היה נוהג כמותו?

חלק א': הכרה במלכות דוד כמלכות מאת ה' ולא כמלכות שנלקחה בכח

לדוד חשוב לבסס את מלכותו מכח הבחירה האלקית. לכל אורך הדרך, דוד מקפיד שלא לתפוס את המלוכה בכח הזרוע, אלא להמתין שהיא תגיע אליו מאת ה'. גם לאחר מות שאול, דוד ממשיך בקו זה, ואיננו תופס את המלוכה בכח, למרות שהוא יודע שה' בחר בו והגיע זמנו למלוך. תפיסה זו אינה שכיחה אצל מלכים, ובמרבית המקרים בעת העתיקה, כאשר מלך עולה למלוכה הוא מנסה לחסל את המלך הקודם ואת כל שושלתו. [כך למשל בעשא משמיד את כל בית ירבעם (מל"א ט"ו, כט), זמרי משמיד את כל בית בעשא (מל"א ט"ז, יא-יב), עתליה משמידה את כל זרע הממלכה (מל"ב י"א, א)]. דוד נוקט בגישה שונה ומפעולותיו ותגובותיו נראה כי חשוב לו להדגיש שהוא לא מעוניין ב'חיסול חשבונות' עם משפחתו של שאול ואף להיפך. ניתן לראות מספר סיפורים בהם באה לידי ביטוי תפיסה זו של דוד:

1. תגובתו לנער העמלקי שסיפר לו על מות שאול:

כפי שראינו בשיעור הקודם, לאחר מותו של שאול דוד איננו מביע שמחה, אלא להפך: מקונן על מות שאול ויונתן, ואף הורג את הנער העמלקי אשר חושב שדוד ישמח לשמוע על מות שאול. (שמ"ב א').

2. תגובתו של דוד להריגת אבנר:

אבנר בן נר, שהיה שר צבאו של שאול, המליך את איש בשת בן שאול (שמ"ב ב', ח-ט). אבנר רצה שאיש בשת ימשיך את מלוכת אביו וששולת שאול תקבל את המלוכה ובכך למעשה התנגד למלוכת דוד. בעקבות סכסוך בין איש בשת לאבנר, אבנר מחליט לעבור לצד של דוד (ג', ז-יב). מדבריו של אבנר, הן לדוד והן לזקני ישראל (ג', יז-יח), עולה בבירור שאבנר היה מודע להבטחת ה' על מלוכת דוד, ולמרות זאת הוא המליך את איש בשת למרות כל זאת, ולמרות העבר של אבנר כשר הצבא של שאול, דוד לא מנסה לנקום באבנר או 'לחסל חשבונות' אלא מקבל את אבנר בברכה ואף עושה לו ולאנשיו משתה. דוד רואה שיש כאן הזדמנות לחבר בינו לבין תומכי שאול, וליצור ממלכה מאוחדת שמוסכמת על כולם (כפי שנראה בהמשך). על כך, ראו בשיעורו של הרב [אליעזר קשתיאלי](#).

אולם, יואב איננו בוטח באבנר, וחושש שהוא בא לרגל, ויוצא אחריו והורג אותו (נשים לב, שפסוק ל מבהיר שליואב היה גם מניע אישי בהריגת אבנר, ולא עשה זאת רק מתוך דאגה כנה למלוכת דוד). בתגובתו החריפה של דוד למעשה ההריגה הוא מנסה להדגיש את התנגדותו הרבה לכך: "וַיִּשְׁמַע דָּוִד מֵאַחֲרֵי כֵן וַיֹּאמֶר זָקִי אַנְכִי וּמַמְלַכְתִּי מֵעַם ה' עַד-עוֹלָם מִדְּמֵי אַבְנֵר בֶּן-נֵר. יִחְלוּ עַל-רֹאשׁ יוֹאָב וְאֶל כָּל-בֵּית אָבִיו וְאֶל-יִפְרַת מִבֵּית יוֹאָב וְיִמְצָרְעוּ וּמַחֲזִיק בְּפֶלֶךְ וְנִפְלָ בַחֲרֵב וְחָסֵר-לָחֶם... (כח-כט)" לאחר הכרזה זו, דוד ממשיך לספוד לאבנר, מקונן קינה והופך את האבל על מות אבנר לאבל פומבי ומודגש: "וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל-יוֹאָב וְאֶל-כָּל-הָעָם אֲשֶׁר-אִתּוֹ קָרְעוּ בְּגַדֵיכֶם וְחַגְרוּ שַׂקִּים וְסַפְדוּ לִפְנֵי אַבְנֵר וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד הִלֵּךְ אַחֲרֵי הַמָּטָה. וַיִּקְבְּרוּ אֶת-אַבְנֵר בַּחֲבֹרֹן וַיִּשָּׂא הַמֶּלֶךְ אֶת-קוֹלוֹ וַיִּבֶךְ אֶל-קִבְרֵי אַבְנֵר וַיִּבְכּוּ כָל-הָעָם. וַיִּקְנֶן הַמֶּלֶךְ אֶל-אַבְנֵר וַיֹּאמֶר הַכְמוֹת נָבֵל יָמוֹת אַבְנֵר... (לא-לג)"

התגובה הפומבית של דוד המגנה את רצח אבנר מדגישה את חוסר מעורבותו במעשה ואת התנגדותו לכך, ואכן נראה שהעם מפנים את המסר אותו ביקש דוד להביע: "וַיִּדְעוּ כָל-הָעָם וְכָל-יִשְׂרָאֵל בְּיוֹם הַהוּא כִּי לֹא הָיְתָה מִהַמֶּלֶךְ לְהַמִּית אֶת-אַבְנֵר בֶּן-נֵר" (לז). המסר שהועבר לעם בצורה ברורה הוא שדוד לא רוצה לנקום באנשי שאול אלא להיפך. יואב בהריגתו את אבנר פוגע במהלך זה ולכן דוד מראה בפומבי את הסתייגותו הגדולה מהמעשה ומדגיש שידו לא הייתה בדבר.

3. תגובת דוד להריגת איש בשת

פרק ד' מספר על הריגת איש בשת ע"י רכב ובענה. לאחר מעשה הם באים אל דוד, ומדבריהם נראה כי הם חשבו שמעשה זה ישמח אותו. (אמנם, יתכן שהיה להם גם אינטרס אישי לנקום בבית שאול מכיוון שהם היו גבעונים, ושואול פגע בגבעונים (כמתואר בפרק כ"א). ראה במאמרו של הרב אמנון בזק). דוד, בניגוד לציפיותיהם, לא רק שלא שמח על המעשה אלא כועס על כך ואף מצווה להורגם. הוא עונה להם בתוכחה: "אֵף כִּי-אֲנִישִׁים רְשָׁעִים הָרְגוּ אֶת-אִישׁ-צַדִּיק בְּבֵיתוֹ עַל-מִשְׁכָּבוֹ וְעַתָּה הֲלוֹא אֲבַקֵּשׁ אֶת-דָּמוֹ מִיָּדְכֶם וּבְעֵרְתִי אֶתְכֶם מִן-הָאָרֶץ" (ד', יא).

גם פה ניתן לראות כי דוד לא מעוניין כלל בחיסול השושלת של שאול. הוא לא רוצה לקחת את המלוכה בכח אלא חשוב לו שיהיה ברור לכולם כי מלוכתו הגיעה מאת ה', ולא בעקבות חיסול כזה או אחר. (בעניין זה ראה עוד ב**פוסט של הרב יואל בן נון**)

משלושת הסיפורים שראינו בסעיף זה, ניכר שדוד אינו מנסה לפגוע או להרוג את אנשי שאול, ואף יותר מכך: דוד כועס על מי שכן מנסה לעשות זאת. בכך הוא מדגיש את הסתייגותו ממעשים אלה ואת רצונו לעלות למלוכה בצורה נקייה, בשל רצון ה', ולא בשל יכולתו לגבור על בית שאול.

חלק ב': איחוד העם וקבלת הכרה מלאה

דוד אמנם מתחיל את מלוכתו רק על שבט יהודה, בחברון, אולם בהמשך הוא עולה למלוך על כל ישראל. מפעולותיו של דוד נראה כי חשוב לו להביא לאחדות של כל העם סביב מלוכתו. נראה זאת במספר פעולות:

1. הפניה לתושבי יבש גלעד:

הדבר הראשון שעושה דוד לאחר שנמשח למלך על יהודה הוא פנייה לאנשי יבש גלעד (שמ"ב ב, ה-ז). אנשי יבש גלעד היו מתומכיו של שאול: לאחר מות שאול אנשי יבש גלעד היו מוכנים לסכן את עצמם כדי להגיע

לחומת בית שן, להוריד את גופותיהם של שאול ובניו שהיו תלויות על החומות ולהביאם לקבורה מכובדת. נראה כי לא בכדי עשו זאת דווקא אנשי יבש גלעד. אנשי יבש גלעד חשו הכרת טובה כלפי שאול על הצלתם מיד נחש העמוני (שמ"א י"א). דוד מבין שההתנגדות למלכותו עלולה לבוא בעיקר מכיוון תומכיו של שאול ולכן מיד עם עלייתו למלוכה הוא פונה אליהם. ראה עוד ב**פוסט מאת הרב בזק**.

2. השבת מיכל בת שאול אל דוד

נישואי דוד עם מיכל בת שאול היו בעלי ערך פוליטי. בהשבת מיכל אל דוד ישנה הצהרה שבית המלוכה החדש של דוד נבנה גם על הקשר עם בית המלוכה הקודם - בית שאול.

3. בחירת ירושלים כעיר בירה

דוד התחיל למלוך בחברון, השייכת לשבט יהודה, אולם הוא לא נשאר שם ומבין שעליו לבחור לו בירה אחרת, ממנה ימלוך על כל ישראל, ובוחר בעיר ירושלים. מהאזכורים הקודמים של ירושלים בפסוקים, לא ברור שנחלת איזה שבט נמצאת בירושלים.

בסיום התיאור של נחלת יהודה בספר יהושע נאמר: "וְאֵת הַיְבוּסִי יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם לֹא יָכְלוּ בְנֵי יְהוּדָה לְהוֹדִישָׁם וַיֹּשְׁבֵי הַיְבוּסִי אֶת בְּנֵי יְהוּדָה בִּירוּשָׁלַם עַד הַיּוֹם הַזֶּה" (יהושע ט"ו, סג). אך בתחילת ספר שופטים נכתב: "וְאֵת הַיְבוּסִי יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם לֹא הוֹדִישׁוּ בְנֵי בְנִימִן וַיֹּשְׁבֵי הַיְבוּסִי אֶת בְּנֵי בְנִימִן בִּירוּשָׁלַם עַד הַיּוֹם הַזֶּה" (שופטים א', טו). בין שני הפסוקים נראית סתירה - האם ירושלים נמצאת בנחלת יהודה או בנחלת בנימין?

מתיאורי נחלות שבטי יהודה ובנימין בספר יהושע נראה כי קו הגבול בין נחלת בנימין לנחלת יהודה עובר בירושלים, והוא מופיע בשני התיאורים מכיוונים הפוכים:

תיאור גבול נחלת יהודה: וְעֵלָה הַגְּבוּל גֵּי בֶן-הַנֶּסֶם אֶל-כְּתֵף הַיְבוּסִי מִנֶּגֶב הַיָּא יְרוּשָׁלַם וְעֵלָה הַגְּבוּל אֶל-רֹאשׁ הַהָר אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי גֵי-הַנֶּסֶם יְמֵה אֲשֶׁר בְּקֶצֶה עִמְק־רְפָאִים צְפוֹנָה. (יהושע ט"ו, טז)

תיאור גבול נחלת בנימין: וַיֵּרֶד הַגְּבוּל אֶל-קֶצֶה הַהָר אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי גֵי בֶן-הַנֶּסֶם אֲשֶׁר בְּעִמְק־רְפָאִים צְפוֹנָה וַיֵּרֶד גֵּי הַנֶּסֶם אֶל-כְּתֵף הַיְבוּסִי מִנֶּגֶב וַיֵּרֶד עֵין רֹגֵל. (יהושע י"ח, יד-טז)

נראה כי ירושלים נמצאת בגבול שבין נחלת יהודה לנחלת בנימין, וכי הפסוקים בכוונה יוצרים קושי בהבנת שינוכה השבטי. בכך מבקש, כנראה, המקרא להדגיש, שאכן הייתה אי-בהירות בשאלה בנחלתו של איזה שבט נמצאת ירושלים - וזו בדיוק מעלתה של העיר: **אין היא מזוהה באופן ברור עם אחד השבטים**, וכפי שאומרת הגמרא: "ירושלים לא נתחלקה לשבטים" (יומא י"ב, ע"א). דווקא משום כך בוחר דוד בירושלים וקובע אותה כבירת הממלכה המאוחדת: לא רק שירושלים איננה שייכת לשבט מסוים, אלא שהיא נמצאת בגבול בין יהודה לבנימין, ובחירתה כעיר בירה מסמלת את הרצון לחיבור בין שבט יהודה, שבטו של דוד, לבין שבט בנימין, שבטו של שאול. בניגוד לשאול, שעלה למלוכה ונשאר לגור בעירו ולמלוך ממנה, דוד מייסד 'עיר מלכות', המאחדת את העם תחת מלכותו של דוד. עוד על ביסוסה המדיני של מלכות דוד ראה ב**פוסט של חגי משגב**.

משלושת העניינים שראינו בסעיף זה, ניכר שלרוד חשובה האחדות בעם. הוא מנסה לפייס את שבט בנימין ותומכי שאול, למרות שהמלוכה נלקחה מהם ועברה לדוד, ובוחר בירושלים כעיר בירה מאחדת.

חלק ג': קשר בין המלכות לה'

לדוד חשוב מאד הקשר עם הקב"ה, לא רק כאדם פרטי אלא בעיקר כמלך. בפעולותיו הראשונות כמלך נראה כי חשוב לו לפעול ולעשות דברים המבססים את הקשר בינו לבין הקב"ה, ונראה זאת במספר דוגמאות:

1. שאילה בה'

דוד שואל את ה' לפני פעולות חשובות שעושה. כך הוא שואל את ה' לפני עלייתו לחברון: **"וַיְהִי אַחֲרֵי-כֵן וַיִּשְׁאַל דָּוִד בַּה' לֵאמֹר הֲאֵעֱלֶה בְּאַחַת עָרֵי יְהוּדָה וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו עֲלֶה וַיֹּאמֶר דָּוִד אָנֹכָה אֵעֱלֶה וַיֹּאמֶר חֲבֹנָה".** (שמ"ב ב', א). גם בהמשך - לאחר שנמשח על כל ישראל - שואל דוד את הקב"ה לפני יציאתו למלחמה בפלשתים (שמ"ב ה', יט; כב-כג).

2. העלאת ארון ה' לירושלים

בפרק ו' מופיע סיפור העלאת ארון ה' לירושלים. לכאורה אין בכך צורך ממשי, שכן בית המקדש עדיין לא נבנה, וגם לא ייבנה בשנים הקרובות, כך שלארון אין תפקיד משמעותי במקומו המיועד בקודש הקודשים. אך למרות זאת דוד מעלה את הארון לירושלים כמעשה סמלי ומשמעותי - ישיבת ארון ה' בירושלים, בעיר הבירה של הממלכה, מראה שהמלכות מחוברת לה'.

3. ההצעה לבניית מקדש קבע

לאחר סיום המלחמות עם פלשתים, ולאחר העלאת ארון ה' לירושלים, מופיע רצונו של דוד לבנות בית קבע לקב"ה (שמ"ב ז', א-ב). בכך מבטא דוד את רצונו בהשראת שכינה בירושלים, בעיר המלכות.

אמנם, ה' מנע מדוד את בניית המקדש, אך הבטיח לו שבנו יבנה את המקדש, ובספר דברי הימים מתואר שדוד עשה ככל יכולתו כדי להכין את הדברים לקראת הבנייה: **"וַיִּמְנַח דָּוִד לְשִׁלְמֹה בְּנוֹ אֶת-תְּבִנַת הָאוֹלָם וְאֶת-בְּתוּמוֹ וְגִזְיוֹ וְעֲלִיָּתוֹ וְחֻדְרָיו וְהַפְּנִימִים וְבֵית הַכֹּפֶרֶת".** (דה"א כ"ח, יא). לפי תיאור זה, דוד הכין תוכניות מפורטות לבניית המקדש ואף אסף חומרים רבים לקראת הבנייה (דה"א כ"ט, ב-ח). דוד יכול היה להסתפק בהעברת התפקיד והאחריות לשלמה, אך הוא המשיך ופעל לטובת בניית הבית. מהמאמצים הגדולים שהשקיע דוד לטובת בניית המקדש ניתן ללמוד עד כמה הדבר היה חשוב לו.

בסעיף זה ניתן לראות כי דוד מייחס חשיבות רבה לקשר בין המלכות לקב"ה ותפיסה זו מלווה אותו בפעולותיו כמלך.

סיכום

בפרקים המתארים את ראשית מלכותו של דוד אנו עדים לכמה תחומים בהם דוד משקיע כדי לבסס את מלכותו: הכרה במלכותו **כמלכות מאת ה'** ולא כמלכות שנלקחה בכח, ע"י ההבהרה כי הוא אינו מעוניין בחיסול בית שאול; **איחוד העם** תחת מלכותו, ע"י פיוס עם שבט בנימין ותומכי שאול ובחירת ירושלים לעיר המלכות, כעיר מאחדת לכל העם; **העצמת הקשר שבין המלכות לה'**, ע"י שאילה בה', העלאת ארון ה' לירושלים וההכנות לבניית המקדש.

בהמשך, נראה כי דוד משקיע גם בארגון צבאי, ניהולי ומדיני, כפי שמצופה מכל מלך. אך הדברים הראשונים שדוד עושה אינם מנהלתיים אלא יותר מהותיים, ובכך ייחודה של דמותו כמלך.

להרחבה

[שיעור של פרופ' יואל אליצור על החזרת מיכל מפלטי בן ליש לדוד](#)

[שיעור של הרב מנשה וינר על רצח איש בשת](#)

[מאמר של הרב אמנון בזק על הריגת איש בשת ומשיחת דוד למלך על ישראל](#)

[שיעור של הרב שמעון קליין על הבחירה בירושלים](#)

הקדמה לקראת השבוע הבא

בשבוע הבא נלמד על מלחמות דוד, יחסו למפיבשת בן יהונתן, וחסא דוד בבת שבע.